

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Prof. Dr. J. C. PAPALEKAS

Zentrales Sozialwissenschaftliches Seminar Lehrstuhl für
Sociologie Ruhr-Universität Bochum

Ἡ τριακοστὴ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης εἶναι μία καλὴ εὐκαιρία, προκειμένου νὰ ἐπισημανθοῦν ἐν πάσῃ συντομίᾳ ὠρισμένα σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν σχέσιν μεταξὺ κοινωνιολογίας καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν ὡς καὶ εἰς τὴν συνάφειαν μεταξὺ κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν, ἰδίᾳ βιομηχανικῶν ἐξελίξεων καὶ διαδικασιῶν. Τοῦτο παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν μεγάλων συγχρόνων ἀνακατατάξεων, αἱ ὁποῖαι ἐπέδρασαν καὶ ἐπιδρῶν ἐξακολουθητικῶς τόσον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιστημῶν ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοκατανοήσεως καὶ μεθοδολογίας των.

Κοινωνιολογία καὶ οἰκονομικαὶ ἐπιστῆμαι εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν δύο βασικῶν πνευματικῶν κινήματων τῶν νεωτέρων χρόνων, τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τοῦ Ὁρθολογισμοῦ, καὶ τῶν ἀντιστοίχως ἐξ αὐτῶν προελθουσῶν ἐπαναστάσεων, τῆς ἀστικῆς καὶ τῆς βιομηχανικῆς, αἱ ὁποῖαι ἔθεσαν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τελειῶς νέων βάσεων. Ἀμφότεροι οἱ ἐπιστημονικοὶ κλάδοι προέκυψαν ἀπὸ τὴν διττὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰς ἐπιπτώσεις καὶ παρενεργείας τῆς ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ τομέως. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι τὸ περίφημον ἔργον τοῦ Adam Smith περὶ ἐθνικῆς εὐημερίας, μὲ τὸ ὁποῖον ἤρχισε ἡ αὐτοτελής ἐξέλιξις τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1776, συμπληρωθὲν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1784, εἰς περίοδον δηλαδὴ μεταξὺ τῆς ἐφευρέσεως τῆς ἀτμομηχανῆς ὑπὸ τοῦ James Watt ἐν ἔτει 1765 καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἐπίσης, ὅτι τὸ μνημονευθὲν κύριον ἔργον τοῦ Smith δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἀνάλυσιν οἰκονομολογικῶν θεμάτων, ὡς εἶναι ἡ συγκρότησις τῆς ἀγορᾶς ἢ ἡ διαμόρφωσις τῶν τιμῶν, ἀλλ' ἀναφέρεται καὶ εἰς κοινωνιολογικῆς φύσεως καὶ σημασίας προβλήματα, ὡς εἶναι ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης ἢ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει εἰς ἔτι μεγαλύτερον βαθμὸν καὶ διὰ τὸν David Ricardo ἀπὸ τὰς θεωρίας τοῦ ὁποίου ἠντλησεν ὁ Marx ἀργότερον βασικά ἐπιχειρήματα κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ περὶ πάλης τῶν τάξεων θεωρηματός του.

Αἱ σχετικῶς ἑνωρὶς σημειωθεῖσαι ραγδαῖαι οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἐξελίξεις εἶχον, ὡς ἦτο φυσικόν, σημαντικὰς ἐπιπτώσεις ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τομέως καὶ τῆς δομῆς τῶν ἐπιστημῶν. Μία ἐκ τῶν συνεπειῶν τῆς κοινωνικῆς κρίσεως, ἡ ὁποία ἐξέσπασε κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκβιομηχανίσεως ἐν Εὐρώπῃ, ἦτο ἡ εἰς τὸ προσκῆνιον ἐμφάνισις τῆς κοινωνιολογίας καὶ ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνάπτυξις αὐτῆς εἰς αὐτοτελῆ ἐπιστημονικὸν κλάδον. Αἱ ἤδη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκπονηθεῖσαι θεωρίαι τῶν Saint Simon, Auguste Comte, Lorenz von Stein καὶ πολλῶν ἄλλων ἀπετέλεσαν τὴν ἀφετηρίαν τῆς κοινωνιολογίας, κύριον ἀντικείμενον τῆς ὁποίας ἦτο τὸ «κοινωνικὸν πρόβλημα», ἡ δημιουργία δηλαδὴ τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου καὶ αἱ ἐκ τῆς δημιουργίας αὐτῆς προκύψασαι μεγάλαι κοινωνικαὶ ἀντιθέσεις. Αὐτὸς δὲ εἶναι ἀκριβῶς ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνιολογία ἐχαρακτηρίσθη ὡς «ἐπιστήμη τῆς κρίσεως», ὡς ἐπιστήμη δηλαδὴ, ἡ ὁποία εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν βαθεῖαν κοινωνικὴν κρίσιν τοῦ 19ου αἰῶνος. Αἱ κοινωνιολογικαὶ ἀναλύσεις καὶ θεωρήσεις τῶν αἰτίων καὶ συνθηκῶν τῆς κρίσεως αὐτῆς συνέβαλον, ἀσφαλῶς, εἰς τὴν συνειδητοποίησιν κρίσιμων προβλημάτων τοῦ ἀναπτυσσομένου βιομηχανικοῦ συστήματος καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἀντιμετώπισίν των τόσον ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς ὅσον καὶ τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς.

Αἱ ἑκτοτε ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν θυελλώδη ἀνάπτυξιν τῆς τεχνικῆς καὶ τεχνολογίας σημειωθεῖσαι ἐξελίξεις εἰς τὸν οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν τομέα ὠδήγησαν εἰς τὴν βαθμιαίαν δημιουργίαν ἐνὸς πολυσύνθετου καὶ πολυδιάστατου συστήματος, μιᾶς «ὑπερδομῆς» μὲ νέα καὶ νέου εἴδους προβλήματα. Τὰ προβλήματα αὐτά, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων αὐξάνει μὲ τὴν διεύρυνσιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς συγχρόνου ὑπερδομῆς, εἶναι, βεβαίως, συνδεδεμένα μεταξὺ των· προκειμένου ὁμοῦς νὰ διερευνηθοῦν ἐπιστημονικῶς, ἐνδείκνυται, εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις ἐπιβάλλεται ὁ διαχωρισμὸς των. Εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ διαχωρισμοῦ αὐτοῦ ὀφείλονται, κυρίως, αἱ μεγάλαι διαφοροποιήσεις εἰς τὸν χῶρον τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνιολογίας, ὡς καὶ ἡ προώθησις πολλῶν ἐπὶ μέρους κλάδων, ὡς εἶναι ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ψυχολογία, ἡ φυσιολογία τῆς ἐργασίας, ἡ διοικητικὴ ἐπιστήμη καὶ ἄλλοι. Ἡ δημιουργία πλείστων ὅσων εἰδικῶν κλάδων καὶ εἰδικότητων μὲ ἰδίαν ὀρολογίαν καὶ ἰδίας μεθόδους ἠῤῥξησε μὲν καὶ προήγαγε τὰς εἰδικὰς γνώσεις, ἐμείωσε ὁμοῦς καὶ περιώρισε τὴν μεταξὺ τῶν κλάδων συνεργασίαν καὶ ἐπικοινωνίαν. Συνέπεια τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς εἶναι ἡ παρατηρουμένη προϊοῦσα ἀποξένωσις μεταξὺ καὶ συγγενῶν ἀκόμη κλάδων, ὡς εἶναι αἱ οἰκονομικαὶ ἐπιστήμαι καὶ ἡ κοινωνιολογία. Ἡ συνεννόησις μεταξὺ οἰκονομολόγων καὶ κοινωνιολόγων ἔχει καταστῆ, ὡς γνωστόν, δυσχερῆς. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν, ἀσφαλῶς, καὶ αἱ ἐν πολλοῖς ἀτυχεῖς ὀργανωτικαὶ ἀναδιαρθρώσεις τῶν ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας.

Λαμβανομένης ύπε' όψιν τής ύφης τών προβλημάτων, τά όποια δημιουργούν αί νέαι τεχνολογίαι και ό τεχνικός πολιτισμός έν γένει, καθίσταται έπιτακτική ή μεταξύ τών κλάδων συνεργασία. Μόνον διά τής πολυπλεύρου θεωρήσεως τών φαινομένων είναι δυνατόν νά έπιτευχθή ή άρτία και είς βάθος και πλάτος διερεύνησίς των. Προϋπόθεσις μιās τοιαύτης προσπάθειας είς τόν χώνρον τών οικονομικών και κοινωνικών έπιστημών είναι ή ύπέρβασις τών στενών όρίων τών έπί μέρους κλάδων των και ό συντονισμός τής έπιστημονικής έρεύνης. Οί κοινωνιολόγοι πρέπει νά ένδιαφερθοϋν περισσότερο διά τάς μεθόδους και τά πορίσματα τών οικονομολόγων, αλλά και οί οικονομολόγοι πρέπει νά δώσουν μεγαλύτεραν προσοχήν είς τήν κοινωνικήν και πολιτικήν διάστασιν τών προβλημάτων, τά όποια διερευνοϋν. Πρός τοϋτο θά χρειασθή νά γίνουν και ώρισμένοι άναθεωρήσεις και μεταρρυθμίσεις είς τήν όργάνωσιν τών σπουδών και τής έρεύνης. Προκειμένου νά άποφευχθή ή μονομερής και έλλιπής έπιστημονική κατάρτισις, θά πρέπει νά δημιουργηθοϋν όργανωτικά δομαί, αί όποια νά έξασφαλίζουν εύρυτέραν βάση σπουδών. Έκ παραλλήλου έπιβάλλεται ή λήψις άρτίων θεσμικών μέτρων πρός ένίσχυσιν τής διακλαδικής έρεύνης.

Πλείστα όσα πεδία προσφέρονται διά τήν συνεργασίαν και κοινήν έπιστημονικήν προσπάθειαν οικονομολόγων και κοινωνιολόγων και άλλων, βεβαίως, έπιστημόνων. Η διερεύνησις και αντιμετώπισις καιρίων προβλημάτων τών ήμερών μας, ώς είναι έπί παραδείγματι ή άνεργία, αί εύρωπαϊκάί ένοποιητικάί διαδικασίαι, αί μεγάλης κλίμακος άνακατατάξεις και άναμοχλεύσεις είς τόν τομέα τής βιομηχανίας, τής έργασίας, τών έπαγγελμάτων, τής καταναλώσεως, τό φλέγον οικολογικόν θέμα, αλλά και άναπτυξιακά και πολλά άλλα ζητήματα, άπαιτοϋν συστηματικάς μεθοδεύσεις έπί εύρείας έπιστημονικής βάσεως. Η καλλιτέρα προϋπόθεσις πρός τοϋτο είναι ή «δημιουργική συμβίωσις» τών έπιστημονικών κλάδων και μεθόδων.